

Toka jonë në të ardhmen

Autor: Kliment Mindjov

Përshtatur nga: Sasho Serafimovski, Stefanka Haxhi Pecova

Koncepti kryesor	Mbrojtja e mjedisit duhet të konsiderohet si një pjesë e pandashme e zhvillimit
Kohëzgjatja	2-3 orë mësimi
Periudha	Në çdo periudhë të vitit
Vendi	Në klasë
Materialet	DVD nga "Paketa e gjelbër", CD-ROM
Lënda	Gjeografi, biologji
Qëllimi	<ul style="list-style-type: none"> • Të diskutohen çështjet specifike të zhvillimit të qëndrueshëm; • Të rritet ndërgjegjësimi i nxënësve lidhur me parimet bazë të zhvillimit të qëndrueshëm; • Të mendohet mbi sfidat me të cilat do të përballet mjedisi dhe zhvillimi në Tokë në vitet e ardhshme.
Metodat	Mësim, diskutim, prezantim video

Hyrje

Konferenca e Kombeve të Bashkuara për Mjedisin dhe Zhvillimin, e mbajtur në Rio de Janeiro, në qershor 1992, ishte një ngjarje e shënuar. Në këtë konferencë merrnin pjesë kryetarët e 179 shteteve dhe përfaqësues të vendeve të ndryshme, organizata ndërkombëtare dhe organizata joqeveritare. Kjo konferencë tregoi se njerëzimi nuk mund ta trajtojë më të

Toka jonë në të ardhmen

ndarë çështjen e mjedisit nga zhvillimi ekonomik. Ajo çoi në krijimin e një Plani Botëror Veprimi, të quajtur Axhenda 21, një program veprimi i shtrirë në 100 vitet e ardhshme. Axhenda 21 synon të arrijë dy qëllime në nivel botëror: një mjedis më të mirë dhe një ekonomi më të qëndrueshme për të gjitha vendet e botës. Ky dokument historik është një

vështrim i plotë mbi zhvillimin e qëndrueshëm. Deklarata e Rios përmban parimet bazë mbi të cilat duhet të mbështeten vendimet dhe politikat e shteteve në të ardhmen. Këto parime mund të gjenden në faqen nr. 217.

Një dekadë më vonë, Samiti Botëror për Zhvillimin e Qëndrueshëm, i mbajtur në Johannesburg, grumbulloi më shumë se 50.000 pjesëmarrës, përfshirë kryetarë shtetesh, drejtues dhe përfaqësues të OJQ-ve ndërkombëtare dhe grupe biznesi.

Vëmendja u përqëndrua në nevojën për të hequr pengesat drejt zhvillimit të qëndrueshëm në shoqëritë moderne, për të lehtësuar varfërinë dhe sëmundjet, për të menaxhuar në mënyrë të arsyeshme burimet natyrore, për të nxitur prodhimin dhe konsumin e përgjegjshëm, si dhe për të përdorur përfitimet e globalizimit në vendosjen e ekuilibrit midis zhvillimit dhe mjedisit.

Aktivitete

Ishujt e Pashkëve

- 1 Shpjegoni se proceset natyrore të Tokës rregullojnë dhe plotësojnë njëri-tjetrin dhe se natyra në vetvete ripërtërihet si rezultat i këtij procesi. Aktivitetet e ashpra dhe jo të arsyeshme të njerëzve mund të çrregullojnë ekuilibrin e proceseve natyrore, duke shkaktuar ndryshime të pakthyeshme të ekosistemeve.
- 2 Lexoni dhe diskutoni në klasë rastin studimor mbi Ishullin e Pashkëve.
- 3 Shpjegoni se ky është një shembull i një ekosistemi që është tërësisht i izoluar nga pjesa tjetër e botës dhe se shoqëria u shkatërrua, pasi popullsia u rrit me ritme shumë më të shpejta se burimet e disponueshme për të.
- 4 Diskutoni elementët paralelë midis Ishullit të Pashkëve dhe mjedisit të sotëm në Tokë.

Brezat e ardhshëm

- 1 Shpjegoni se zhvillim i qëndrueshëm do të thotë përdorim i burimeve në një mënyrë që lejon ato të rigjenerohen plotësisht. Në thelb, kjo do të thotë pasimi i botës të tjerët në të njëjtën gjendje në të cilën ne e kemi trashëguar.
- 2 Kërkoni nga nxënësit të percaktojnë vetë se çfarë është zhvillimi i qëndrueshëm. Ndhimojini duke iu propozuar të diskutoni rreth thënieve të mëposhtme:
 - Sasia totale e peshkut të kapur nuk duhet të tejkalojë nivelin e prodhimeve të qëndrueshme të peshkimit.
 - Sasia e ujit të marrë nga burimet nëntokësore nuk duhet të tejkalojë ritmet me të cilat rimbushen këto burime.
 - Erozioni i tokës nuk duhet të tejkalojë shkallën natyrore të formimit të tokës së re.
 - Drurët e prerë nuk duhet të tejkalojnë numrin e drurëve që mbillen.
 - Shkarkimet e karbonit nuk duhet të tejkalojnë kapacitetin e natyrës për të përpunuar dioksidin e karbonit në atmosferë.
 - Llojet e bimëve dhe të kafshëve nuk duhet të zhduken më shpejt se krijimi i llojeve të reja.

- 3 Jepni dhe diskutoni shprehje të tjera të ngjashme me nxënësit.
- 4 Në vazhdimësi, kërkojuni nxënësve të japin përcaktimin e tyre për konceptin “zhvillim i qëndrueshëm”. Shkruani disa prej këtyre përcaktimeve në tabelën e zezë dhe diskutojini.

Parimet e zhvillimit të qëndrueshëm

- 1 Jepini nxënësve fletën e punës me temë: Parimet bazë të Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe diskutoni për të.
- 2 Studioni informacionin për Samitin Botëror të Johannesburgut, të përmendur në shembull. Diskutoni sfidat kryesore me të cilat do të ndeshen njerëzit në shekullin e 21-të dhe masat më të rëndësishme të shënuara nga përfaqësuesit e qeverive, nga OJQ-të, nga organizatat ndërkombëtare dhe nga biznesi në mbarë botën.
- 3 Diskutoni çdo sfidë të përmendur në tekst dhe vendosni se cilat prej tyre i përkasin më shumë vendit tonë apo do të bëhen të tilla në vitet e ardhshme. Përdorni informacionin që keni dhe në CD-Rom.

Përdoreni më kujdes (për nxënësit më të vegjël)

- 1 Shfaqni videon me titull “Përdoreni me kujdes” dhe diskutoni mbi këtë video në aspektin e aktiviteteve të mëparshme.
- 2 Nxënësit duhet të shkruajnë një pjesë letrare, të pikturojnë, të krijojnë poema të shkurtra ose poezi, duke përdorur temat e videoklipeve dhe të diskutojnë për përgjegjësitë mjedisore ndaj brezave të ardhshëm.

Zinxhiri i jetës (për nxënësit më të rritur)

- 1 Shfaqni videon “Mbretëria”.
- 2 Diskutoni rreth tregimit të njohur anglez që lidhet me zhvillimin e qëndrueshëm.
“Duke kërkuar thumbin, humbëm patkoin;
Duke kërkuar patkoin, humbëm kalin;
Duke kërkuar kalin, humbëm kalorësin;
Duke kërkuar kalorësin, humbëm betejën;
Duke kërkuar betejën, humbëm mbretërinë;
Dhe e gjithë kjo ndodhi për një patkua.”
- 3 Çfarë mendon plaku kur thote “... të ndërpritet zinxhiri”? Cilat janë ndikimet e aktivitetit njerëzor?
- 4 A ka të drejtë plaku kur thotë “Pse dituria vjen gjithnjë me çmim kaq të lartë”?
- 5 Pas filmit, nxitini nxënësit të shkruajnë një ese me përshtypjet, mendimet dhe ndjenjat e tyre.

Aktivitete vijuese

- Lutini nxënësit të gjejnë informacione shtesë për të ardhmen e Tokës, si dhe sfidat me të cilat përballlet mjedisi jetësor dhe zhvillimi. Sigurojini qasje tek CD-Romi dhe internet.

Ishujt e Pashkëve

Ishujt e Pashkëve gjendet në Oqeanin Paqësor, rreth 3200 kilometra në perëndim të Amerikës Jugore. Kolonitë e para që u vendosën në Ishull, rreth 15 shekuj më parë, ishin polinezianët.

Ishulli ka një klimë gjysmë të thatë, që përmirësohej ndjeshëm nga një pyll i gjelbër, që grumbullonte dhe ruante ujë. 7 mijë banorët e tij kultivonin drithëra, rrisnin pula, kapnin peshq dhe jetonin në fshatra të vegjël.

Trashëgimi karakteristike e Ishullit të Pashkëve janë statujat masive 8 metra të larta prej guri vullkanik, që u përhapën përgjatë gjithë ishullit, duke përdorur trungjet e pemëve si transportierë. Në kohën kur kolonizuesit evropianë arritën në Ishullin e Pashkëve, në shekullin e 17-të. Këto statuja prej guri, të njohura si Moai, ishin të vetmet gjurmë të mbetura nga ky qytetërim madhështor – që u shkatërrua brenda pak dekadave. Shkatërrimi i kësaj shoqërie u shkaktua nga zhdukja e burimeve natyrore bazë në këtë ishull. Për shkak të rritjes së madhe të popullsisë në Ishullin e Pashkëve, banorët e tij filluan të presin pyjet, duke i kthyer ata në tokë bujqësore për drithëra. Lënda drusore e marrë nga pemët u përdor gjerësisht për ngrohje, për ndërtim shtëpish dhe anijesh, si dhe për qëllime fetare (transportimi i statujave Moai). Erdhi koha kur u zhdukën edhe drurët e fundit nga Ishujt e Pashkëve. Kështu që nuk mund të ndërtohej më asnjë anije peshkimi dhe si rrjedhim, rezervat ushqimore u bënë të pamjaftueshme. Shkatërrimi i pyjeve çoi drejt erozionit dhe, për më tepër, në pakësimin e ndjeshëm të burimeve ushqimore. Njerëzit lëvizën gradualisht drejt shpellave.

Më pas filluan konfliktet e armatosura, u rikthye skllavëria, madje, disa prej tyre u kthyen në kanibalë, për të mbijetuar. Meqë ishujt janë territor i izoluar, pasi banorët i harxhuan të gjitha resurset, nuk mundeshin të gjenin mënyrë për të mbijetuar. Prandaj Ishujt e Pashkëve, japin pasqyrë të plotë se çfarë mund të ndodhë kur ekonomia zgjerohet, duke mos mbajtur llogari për resurset natyrore. Me krijimin e një ekonomie të lidhur globalisht, qeniet njerëzore arritën në një pikë kulmore të cilët banorët e Ishujve të Pashkëve e arritën në shekullin e 16-të.

Parimet bazë të zhvillimit të qëndrueshëm

(Deklarata e Rio de Zhaneiros për Mjedisin dhe Zhvillimin, 1992)

- Çdokush ka të drejtë për një jetë të shëndetshme dhe produktive në harmoni me natyrën.
- Brezat e tanishëm dhe ata të ardhshëm janë njëlloj të barabartë përpara kësaj të drejte.
- Mbrojtja e mjedisit duhet parë si pjesë përbërëse e çdo procesi zhvillimi.
- Çdo shtet ka të drejtë të përdorë burimet e veta natyrore, pa ndikuar në mjedisin përtej kufijve të vet shtetërorë.
- Ndotësit duhet të kompensojnë dëmet e shkaktuara ndaj mjedisit – parimi “Ndotësi paguan”.
- Aktivitetet ekonomike janë të kombinuara me parimet e masave parandaluese të nevojshme për mbrojtjen e mjedisit.
- Shtetet duhet të bashkëpunojnë për mbrojtjen e mjedisit.
- Zbutja e varfërisë dhe pabarazia në standardet e jetesës në vende të ndryshme të botës, janë pjesë përbërëse e zhvillimit të qëndrueshëm.
- Shtetet duhet të kufizojnë dhe të heqin modelet e paqëndrueshme të prodhimit dhe të konsumit dhe të forcojnë politikatat e duhura demografike.
- Rruga më efikase për zgjidhjen e problemeve mjedisore është përfshirja e të gjitha palëve të interesuara.
- Shtetet duhet të zhvillojnë dhe të nxisin pjesëmarrjen e informuar të popullsisë në proceset vendimmarrëse.
- Shtetet duhet të zhvillojnë dhe të zbatojnë ligje efikase për mbrojtjen e mjedisit.
- Mbrojtja e mjedisit duhet të përfshijë të gjitha grupet sociale.
- Paqja, zhvillimi dhe mbrojtja e mjedisit janë të ndërvarura dhe të pandashme nga njëra-tjetra.

Samiti i Johannesburgut 2002

Samiti botëror për zhvillim të qëndrueshëm, mbledhi dhjetra mijëra pjesëmarrës, përfshirë kryetarë shtetesh e qeverish, delegacione të vendeve të ndryshme dhe drejtues të OJQ-ve, sektorit të biznesit dhe grupeve të tjera të rëndësishme.

Vëmendja u përqëndrua në nevojën e heqjes së pengesave për zhvillim të qëndrueshëm në shoqëri të moderne, zvogëlimin e varfërisë dhe sëmundjeve, përdorimin racional të resurseve natyrore, promovimin të harxhimit të arsyeshëm dhe prodhimit dhe shfrytëzimit të mirave të globalizimit me qëllim të arritjes së drejpeshimit mes zhvillimit dhe ambientit jetasor.

Sfidat dhe pasojat kryesore të kësaj janë:

- **Popullsia:** në fillim të shekullit 21, popullsia në Tokë arriti në 6 miliardë banorë dhe në 50 vitet e ardhshme pritet të rritet mes 10 dhe 11 miliardë banorë. Sfidat kryesore do të jenë mungesa e ujit të pijshëm dhe tokës bujqësore për prodhimin e ushqimit.
- **Varfëria dhe pabarabarësia:** Gati 25% e popullsisë jetojnë me më pak se 1 USD në ditë. Meqë pabarazia vazhdon të jetë një pengesë serioze për zhvillimin e qëndrueshëm, Konferenca angazhohet për zvogëlimin e këtyre shifrave përgjysëm, bashkë me numrin e njerëzve që vuajnë nga malnutrimi.
- **Ushqimi dhe bujqësia:** Rënia e çmimeve të yshqimit gjatë 30 viteve të kaluara, solli ndoshta në rritjen e harxhimit, por në shumë rajone të botës sipërfaqet e punueshme janë të kufizuara dhe krijimi i sipërfaqeve të reja ka efekt të rrezikshëm për ekosistemet e tjera. Në të ardhmen, rritja e prodhimit të ushqimeve nuk mund të bëhet në kurriz të shkatërrimit të natyrës. Në vitin 2010, ritmi aktual e humbjes së biodiversitetit, duhet të ulet ndjeshëm.
- **Uji për pije:** Mungesa e ujit të pijshëm në shumë rajone në botë është pengesa kryesore për një zhvillim të qëndrueshëm. Pritet që, me ritmin aktual të zhvillimit, deri në vitin 2025, çdo i dyti njeri të vuajë nga mungesa e ujit. Konferenca obligohet që deri në vitin 2015 të ulë përgjysëm numrin e njerëzve të cilët nuk kanë qasje deri tek uji për pije dhe nevojat elementare të higjienës.
- **Shëndeti i njeriut:** Rastet e vdekjeve në vendet në zhvillim mund të anashkalohen. Në periudhën e ardhshme, njerëzimi duhet t'i kushtojë më shumë vëmendje dhe të holla luftës kundër sëmundjeve. Detyra e parë deri në vitin 2015 është zvogëlimi i numrit të vdekjeve të fëmijëve nën 5 vjeç për 2/3, si dhe vdekshmërinë e nënave të reja për 75%.
- **Energjia:** Harxhimi i të gjitha llojeve të energjisë, rritet vazhdimisht. Përmirësimi i qasjeve deri tek burimet dhe shërbimet energjitike të sigurta, të qëndrueshme dhe ekologjike, si edhe krijimi i programeve kombëtare për efikasitet energjitik, është një detyrë mjaft e rëndësishme për 10-15 vitet e ardhshme.
- **Pyjet:** Pyjet botërore zvogëlohen kryesisht për shkak të zgjerimit të bujqësisë. Në vitet në vijim, rëndësi tepër e veçantë do t'i kushtohet pyllëzimit.
- **Ndryshimet klimatike:** Harxhimi i benzinës po rritet vazhdimisht. Konferenca ka potencuar nevojën për relazimin e vendimeve të Protokollit të Kiotos për arritjen e një marrëveshjeje rreth normave për lëshimin e gazrave sintetikë në vendet e zhvilluara.

Samiti ka shpallur si imperativ për njerëzimin plotësimin detyrave të mëposhtme:

- nevoja për kuptim më të mirë të konceptit për “zhvillim të qëndrueshëm” dhe krijimi i institucioneve përgjegjëse në nivel ndërkombëtar, rajonal dhe kombëtar; dhe
- përmirësimi i mëtejshëm i rolit të shoqërisë dhe promovimin e iniciativave të partneritetit mes sektorit privat dhe atij publik.